

אורח חיים נ הלכות ברכות

מן אברהם ניי
המדרש וכוונתו בהן מותר:
מן אברהם ניי
המדרש וכוונתו בהן מותר:
מן אברהם ניי
המדרש וכוונתו בהן מותר:

מקומו הוא משנה בדין הלוי...
מקומו הוא משנה בדין הלוי...
מקומו הוא משנה בדין הלוי...

שער"ע

ובל אדם צריך לומר...
ובל אדם צריך לומר...
ובל אדם צריך לומר...

כדי אדם צריך לומר...
כדי אדם צריך לומר...
כדי אדם צריך לומר...

אורח חיים נ הלכות ברכות

לפני אידיון פרק ראשון עבודה ורה
לפני אידיון פרק ראשון עבודה ורה
לפני אידיון פרק ראשון עבודה ורה...

השם והערב עליהם לבי...
השם והערב עליהם לבי...
השם והערב עליהם לבי...

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

אבא לא מעיק אמונא...
אבא לא מעיק אמונא...
אבא לא מעיק אמונא...

אורח חיים נ הלכות ברכות

אם לא יצא אדם...
אם לא יצא אדם...
אם לא יצא אדם...

מאימתי פרק ראשון ברכות
מאימתי פרק ראשון ברכות
מאימתי פרק ראשון ברכות...

אורח חיים נ הלכות ברכות

עבודה הלכות מעילה פ"ח
עבודה הלכות מעילה פ"ח
עבודה הלכות מעילה פ"ח...

מכר ומכר וכוונתו בהן מותר:
מכר ומכר וכוונתו בהן מותר:
מכר ומכר וכוונתו בהן מותר:

אבא לא מעיק אמונא...
אבא לא מעיק אמונא...
אבא לא מעיק אמונא...

אורח חיים נ הלכות ברכות

אם לא יצא אדם...
אם לא יצא אדם...
אם לא יצא אדם...

מאימתי פרק ראשון ברכות
מאימתי פרק ראשון ברכות
מאימתי פרק ראשון ברכות...

אורח חיים נ הלכות ברכות

עבודה הלכות מעילה פ"ח
עבודה הלכות מעילה פ"ח
עבודה הלכות מעילה פ"ח...

מכר ומכר וכוונתו בהן מותר:
מכר ומכר וכוונתו בהן מותר:
מכר ומכר וכוונתו בהן מותר:

גדר תלמוד תורה וגדר עמל התורה ויגיעה

והנה אמרי' בסנהדרין ז"ט ז' אדם לעמל תורה יולד עיי"ש ומבואר דעמל הוא מערה כפ"ע שלקן אדם תולד וכדמנן פ"ב דאבות אס למדת תורה הרבה אל תחויק טובה לעמלן כי לכן נזרית, וכן יאר החמ"ס עה"פ אס בתקופתי תלכו שדרשו מו"ל שמהיו עמלים בתורה וכדפירש"י, והעיר מדוע נקטה התורה בעמלות לשון חוקים.

וביאר החמ"ס דחוקים היינו מנזות שאין אנו יודעים ומבינים טעמים וזהו היסוד של עמל התורה שהעיקר הוא העמל אף שלבסוף אינו משיג וכ"כ השפ"ס אס והביא בשם המהר"ל דלכן מברכים לעסוק בד"ת אף שאינו משיג דמ"מ הוא עוסק בתורה וכ"ה תמיד בזה"ק לאשתללא בנאורייתא עיי"ש, וכן הביא שו"ע הרב פ"ב הי"ג בשם זוה"ק פ"י וישב דלע"פ שאס אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל אעפ"כ יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעמיד לנח יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעמק זה בעוה"ז ולא הסיגה מקורו דעמו ע"כ. והבאר במש"כ בס"מ פ"י מהשפ"ד שיזכה להשיג ולהבין לעמ"ל כפי שער שהשיגו בעוה"ז עיי"ש, והיינו כמבואר דעיקר השכר הוא על העמל וכ"כ בחו"י"ט פ"ד מנזות מ"י ואס עמלח בתורה יש לו שכר הרבה יותר לך כי השכר לפי ריבוי העמל והטורח לא לפי ריבוי הלימוד וכתבתי לפוס זערא אגרא עיי"ש.

אמנם נראה דשאני בזה מנזות ח"ת משאר מנזות, דבשאר מנזות כתב המהר"ל פ"ב דאבות מ"א שצער המנוה דע"י אמרי' לפוס זערא אגרא הוא דבר כפ"ע ולא שייך אל המנוה ולכן אמרי' דהו זיהי' במנוה קלה כבתורה שאין אמה יודע מתן שכרן של מנזות והיינו מנד המנוה ענמה, שיכול להיות שיש יותר שכר על קלה מבתורה משא"כ מנוה שהי' בה טורח ועבר דהשכר הוא כשכר הטורח וההולאה וכדמנן לפוס זערא אגרא בזה ודאי תליא השכר לפי הטורח וההולאה עיי"ש, משא"כ בתורה נראה דהטורח בלימוד התורה הוא מעיקר גדר המנוה, דהנה נתבאר לעיל סי' ז' דעיקר מנזות ח"ת הוא תלמוד שהוא לימוד הפננת עיי"ש ובנרכות ו' ז' אמר רבא אגרא דשמעתא פננת ופירש"י שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר ע"כ. והיינו דע"י עיקר השכר וכדפירש"י שם ד"ה אגרא דפירקא, ומשמע דזהו עיקר המעלה של פננת שהוא יגע וטורח וזהו מגדר המנוה של וסננתם שיעמול בתורה, ועיי' לעיל סי' ג' סק"א.

והנה המב"א א"ר סי' ג' כתב דאס אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד ולכן נריך ללמוד הפירוש, ובשו"ע הרב פ"ב מהל' ת"ת הי"ג כתב דזהו דוקא בתושב"ע ולא בתורה שכתב עיי"ש, ולכאורה הו' פמירה להמבואר לעיל דעיקר השכר הו' על היגיעה אף שאינו מבין.

ופשוט נראה דהמב"א מיידי מדין ולמדמס דמהמס ילפי' בקידושין כ"ט ז' דאיכא מנזות ח"ת ומבואר בדמ"ס פ"א מהל' ת"ת ה"ג, ובה כתב המב"א דאס אינו מבין הפירוש אינו נקרא לימוד כלל כיון דהו' לימוד בלא עמל ובה גדר המנוה הוא שלימד ומבין, וכן מוכח בשו"ע הרב שם הי"ב עיי"ש, משא"כ

הא דילפי' מושננתם שאדם מנזות לעיין ולהעמיק בתורה להבין תורה על צוריה וכמבואר בקידושין ל' א' ובמספר המנזות להר"מ מ"ע י"א עיי"ש, ובה עיקר המנוה היא עמל התורה וכדאמר רבא בבבכות וכדפירש"י שם, וכיון שיגע וטורח להבין מקבל שכר אף שאינו משיג ואדרבה עיקר השכר הוא על העמל.

והנה בהגהות מירוש שמעון בנ"א סי' ג' כתב להוכיח דלא כהמב"א מהא דאמרי' בע"ז י"ט א' אמר רבא לעולם ליגרי' איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנה' גרסא כפשי להאבה גרסא כתיב ולא טענה, ומוכח דמקיים מנזות ח"ת אע"ג דלא ידע מאי קאמר.

וגר"א דאדרבה, מהתם מוכח כהמב"א דהתם פירש"י גרסא נפשי להאבה, מרוב תאוה לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני עומה הדק ליכנס בעומקה ע"כ. ומוכח דגרסא היינו שאינו נכנס לעמקה אבל עכ"פ ודאי לומד את הפירוש הפשוט ורק שאינו מעיין לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרו', וכדפירש"י שם דגרסא היינו כריחים של גרוקות המתקלן חטה לשנים או לארבע לזרין מאלל עיי"ש, והיינו דעיי"ש עכ"פ להכינו למאלל, וכן ראינו בהקדמה ל' מקור שבה שדייק מש"כ רש"י שם ילמד אדם מרוב עד שמהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו כפ"ע ע"כ. ומבואר דגם אס אינו מעיין בע"פ עכ"פ שילמד נמי פירוש התלמוד ובלא"ה לא הו' לימוד וכמש"כ המ"א.

ובע"ז יוסף על עין יעקב הביא בשם הגר"א דהא דאמרי' בנ"א אע"ג דלא ידע מאי קאמר היינו אע"פ שקשה לו ממקום אחר אבל כאן נריך לידע פשט הברוי, ולפי"ז לא קשה כלל קושיה הניירות שמעון.

ועיי' מש"כ המיד"א במורה חננ"ה סי' ז' אומ מ"ג ובמראית עין ע"י י"ט א', דביאר מש"כ המב"א שאס אינו מבין אינו נקרא לימוד היינו דאפי' שיבין רק פירוש המיבות אף שאינו יודע הפירוש אמיתי כמו שפירשו המפרשים נמי נחשב לימוד, ועוד שם הקשה בהגהות מירוש שמעון דבואר פ"י קדושים עמ' קל"ט עה"פ לא תקלל חס כמד דאף שאינו מבין נחשב ללימוד קלמ, ואפשר דגם כונת הבהר דמבין עכ"פ פירוש המיבות, ועיי' במיד"א במורה חננ"ה שם אומ מ"ד, דלימוד הזהר אף שאינו מבין כלל הוא מיקון גדול לגשמה ומ"מ לא נבחר אס מקיים בה מנזות ח"ת כיון שאינו מבין כלל.

והחיד"א בתראית עין שם מ"י אה המ"א מהמ"ב בע"ז, דהתם מיידי כשאין בידו להבין והמ"א מיידי שיש לו שכל להבין וקורא בבלי דעת, ונראה דגם כשאין בידו להבין מ"מ נריך שישתדל להבין כפי שכלו ובה איכא מנזות יגיעה וכמבואר לעיל.

ובבואר מיהא דיקוד המנוה דעמל התורה הוא העמל עצמו שטורח להבין אף שאינו משיג ונ"ע מהמב"א במגילה ו' ז', דא"ר יצחק אס יאמר לך אדם יגעתי ולא מנאמי אל חאמן עיי"ש ומבואר דאס יגע ע"כ שימנא והכא משמע ששייך עמל התורה אף שאינו משיג ומבין ולכן נמי כחוב בתורה לשון בחוקותי וכמש"כ החמ"ס.

והנה מנינו דעמל היגיעה הם פרי מילי וכמו שאמרו בלק"ש פ"י האינו עה"פ יערוך כמטר לקמי', ל"א משה לישראל אחס יודעין כמה זער נטערימי על התורה וכמה עמל עמלמי בה וכמה יגיעה יגעתי בה כענין שנה' ויהי שם עה"פ ארכעים יוס', ולפי"ז ז"כ הטעם דבסנהדרין נקט' אדם לעמל תורה יולד ובמגילה ו' ז' נקט' יגיעה ומנאמ חאמן.

וגר"א דעמל הוא הטורח בלימוד התורה עמל פה ועמל מהשנה וכמבואר לעיל, ויגיעה היינו שמוע עצמו מתענוגות וחמדות עוה"ז.

והבאר בזה כמש"כ האלשיך במשלי ז' דכדי להשיג תורה לאמיתה נריך יגיעה רבה למרק את החומר וכדאמרי' פת במלת האלל וכו' ולפי מרוק החומר כן יזכה לרוח ממרום כהשגת התורה וכמו שהאריך בזה המהר"ל בנתיבות עולם נתיב התורה דכיון שהמורה היא שכל אלפי נריך לזכך את החומר עיי"ש, ולכן אמרי' גבי מציאה בתורה שזהו השגת חלקו בתורה לשון יגיעה דע"י יגיעה ימלא.

וגר"א דהנה במגילה מיידי בחלקו של אדם בתורה וכמש"כ האלשיך והגר"א ובה מוכרח שישיג שזהו תקון שלמותו וכמש"כ שו"ע הרב וכ"כ ההפלה בהקדמתו לנתיבות דביאר שם את הגמ' בשבט ס"ג א' ליגמר איניש והדר ליסבר שנחמילה אדם נריך לגמור ולסדר משנתו משנת חכמים קדמוניו ואס"כ יתבונן בחקדי ה' עליו להמציא חלקו אשר חנוה' ולכן הוא בטוח האדם שאס ימייגע ימלאנה כמ"ש יגעתי ולא מנאמי אל חאמן וכו' והטעם כיון שהיא חלקו ששכיל זה בא אל העולם למדש חלקו בתורה בודאי ימלאנה עיי"ש, אמנם עמל התורה דהו' גדר המנוה דושננתם הו' מנוה לעמול בנ"א כולה ובה אינו מוכרח שישיג.

ולפי"ז נראה דלכן איכא עדיפות ללמוד דבר שלנו חפץ דכיון שזהו חלקו בתורה א"כ מוכרח שישיג והו' תקון ושלמות לנפשו ועוד כשמיג בתורה איכא כבוד התורה להגדיל תורה ולהאדיר משא"כ כשעמל ואינו משיג, ועיי' בדרשות חת"ס דף מ"ה, שהלומד תורה והלכות ואינו רואה למדש בה דבר זה אינו נכון כי ה' חפץ להגדיל תורה ולהאדירה כי מלמד התורה שנחנה לנו עוד נפון לישרים מושיה מה שתלמיד חוקק עמיד למדש בכל יום תמיד והוא עדין גנוו אלל נותן התורה ית"ש עיי"ש ובמש"כ נפר' בחוקותי, ומבואר דהשיג את חלקו המיוחד לו בתורה הו' חיוב משום להגדיל תורה ולהאדירה והיינו חיוב כבוד התורה וכמבואר לעיל סי' ג' עיי"ש.

במצא לפי"ז דיקוד היגיעה הוא למעט בתענוגי עוה"ז וכמש"כ הרמב"ם פ"ג מהל' ת"ת הי"ב אין ד"ת מתקיימין בני שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדים מתוך עידון ומחור אכילה ושפיה אלל בני שממיה עצמו עליהן ומנער גופו תמיד ולא ימן שנה לעינו ולעשפיו תנומה עיי"ש והיינו דמנאמ בנכות דבדברים שהתורה נקנית בהם נמטוט דא נמטוט נמטוט בתענוגי עוה"ז, וכן אמרי' במדרש תנחומא פ"י נח שמושבע"פ יש בה זער גדול ורק שינה עיי"ש, ונראה דענין של נדוד שינה אינו רק משום שקיפת התורה אלל דהו' תנאי כהשגת התורה וכש"כ.

הלימוד העיוני

א. מצוה להעמיק בתורה.

כתיב ושנתם לבניך (דברים פ"ו ז) ואמרין בקידושין ל' שנתם שיהו ד"ת מתורדים כפיך ופירש רש"י חזרו עליהם "ובדק עומקם" שאם ישאלך לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר לו מיד, וכתיב היראים מ"ע נ"ד, לא ילמדו אדם בלא טבא ויקרא ולא ידע מה יאמר אלא צריך לשמש ת"ח וללמוד סבתם ואמרין בברכות ו' ע"כ אגרא דשמעתא סברא, וכתיב הרמב"ם (מעילה פ"ח ה') דאוי לאדם להתבונן במשפטי התורה ולידע סוף עניניהם כפי כחו, עור איתא בעירובין ג' נ"ה ע"א, לא בשמים היא שאם בשמים היא אהת צריך לעלות אחריה, וכתב על זה בהעמק שאלה (סי' י"ג ד"ה למיגר מיניה) דח"ל המשיל דבר שהוא שכלי ועמוק לדבר שהוא בשמים לומר אפילו הוא מ"כ גבוה משכלך כמו שהוא בשמים צריך אהת לעלות ולהשיגה וחינו ע"י מרדעים והזבולות להעמיק מעט מעט עד שישגי על כוריו עכ"ל, ועי' עוד מ"ש"כ בענין זה בספר חובת הלבבות (שער חשבון הנפש ס"ג האופן התמישני) וז"ל, האופן החמישי הוא חשבון הנפש שיעשה לעצמו על שהוא מתעצל מלהבין את ספר תורה הארוכה ומתיחס בארישות לידעתה תכנו, דבר שהוא לא היה עושה אלו היה מקבל ספר המהלך שאו אלו היה מטופס בהכנתו וכו', הוא היה מרכיב בו את כל לבו ושכלו כדי להבין את תכנו והיה מצטער צער רב כדי לעמוד על כוונת המלך בספרו, ויאמר לעצמו מה היית עושה זאת כדי להבין ספר של אדם חלש וכן חמתה כמוכה, א"כ פי כמה יותר אתה חייב לעשות זאת כדי להבין את הספר של אלוהים, אשר הוא חזק וכו', ואין א"כ הורשת לעצמך אתה להתעלם מספר הארוכה ולהסתפק בידעת הברכים הקלים שבו המוכנים משטחיות דבריו ולזלזל בעיניהם העמוקים והנסתרים שבו עכ"ל.

ב. ההנהגה היא עיקר היריעה.

כתיב בספר ראשון לצינו (מהאזה"ח הק') וכפי שהוצא בספר אילת אהבים עמוד ר"ג, וז"ל צריך לטרוח בתורה להשיג עומקה לא לשטחיות הדברים אלא החכמה והתבוננות בה לחצותי דבר מתוך דבר י"ז זהו עיקר היריעה שנצטרנו עליה, ועי' עוד מ"ש"כ הלבוש מורכי בחקרמה לכבא קמא, כהא דאיתא בברכות מ"ז ע"ב שרמי בר חמא לא רצה לצרף לוימון זה שלמד ספרא וספרי והלכתא בתשובו אותו לע"ה יען שלא שימש מ"ה, ח"ל י"ב עיקר ידעת התורה לא בקיאות צורת הדברים, אך עיקר הידיעה היא סבת והבנת הדברים וכמאמר חז"ל בברכות אנרא דשמעתא סברא, אם אחד כפי הבלכה אחת ואינו יודע סבות והרשג הדברים לא נובל לומר כי חסר לו מקצת הדבר אבל כל הדבר חסר לו, י"ב עיקר הדבר הוא סבת הדבר, ועי' הסברא מתהפך הדינים היוצאים מן הקצת אל הקצת וכו', ומשום זה אף מי שלמד כל השי"ס אם לא הורגל ברוכי הסבות ע"ה נקרא עכ"ל, ולענין לימודים הנגועים הלכה למעשה כתב הגר"א (משלי פט"ז ח') טוב שילמוד מעט בצדקה וכו', ממה שפירש על יד הרבה אך לא במשפט שאין יודע הדין על בודיו, ועי' שו"ע אורח סי' א' י' טוב מעט חתונות כוונת מהרבות בלא כוונה ועי"ש במקור חיים ד"ה לענין לימוד תורה.

ג. לא ידקק בעיונו יותר פראי.

עי' יס של שלמה (הקדמה לחולין ד"ה אמר שלמה) וז"ל, אנו מניחין רובן ומעמיקים כמקצת חצאי מסכתות וניעוים יום וז"ל לה בעמוד אחד ולמחר התעף עינין בו ואנו וכו', ומצינו בחכמים המצירים על הדבר ראו בחזיון הלילה כי כמה מוכיחים התורה נעשו על הדבר כי על ידם נתמעטה התורה ולומדיה וכן נגלה להם בחזיון הלילה "כי על רובי היריעות נהדרשו הגידות", ועי"ש עוד ר"א"י המתין בזה עד ביאת הגואל שיחייבים בנו מקרא שכחבו ואשפוך רוחי על כל בשר וגו', ונחיה לומרם ולא נחיה שוכחים עכ"ל, ועי' עוד מ"ש"כ הגר"א קוטלר וצ"ל (משנת ר"א ח"א עמו נ"ה), ח"ל ו"א"א לדקדק בברכים לצינים, ואף בדרבים שאינם נצ"ל כ"כ לטירות הדברים והתלכה, ובאמת ע"י בירור העינים ורובי היוקים אין יצא הענין מחזור, ועי"ש ח"ג עמו כ"ז וז"ל, וביותר מטעה אותו היצר

1. ע"ש ברש"י עיקר קבול השבר סברא, שהיא ינע וטרחה להבין טעמו של דבר עכ"ל, ועי' עוד שו"ת מן השמים (ל"ה מרד"ש) עמו ט"ז וז"ל, וכל מי שמחשב מחשבות וסובר בהלכות הממונות ובפסיקים המפורשים נאבה ונתמר לפני המלך חזו שאמר אנרא דשמעתא סברא והדברים והמחשבות זתם הם כמרגליות הקרות בעיני.
2. ובפרט דאיתא בספרי ד"ת הם כהררים תהליים כשערה, דעי' ספרי האזינו פ"ל ויאמר אליהם שימו לבככם וגו', שלמד שצריך אדם שיהו עיניו ולבו ואוזניו מכוונים לז"ת וכן הוא אומר (ויקרא פ"מ ד') כן את ראה כענין וכאונקן טעם ושיש לבך לכל אשר אני מדא אתה וגו', ושמת לבך למכות הבית ככל מצוה המקדש, והיו הרברים ק"ו ומה היה"טק שנראה בעינים ומגמר ביד צורך שיהו עיניו ולבו ואוזניו מכוונים, ד"ת שהם כהררים תהליים כשערה ק"ז אחת כמה וכמה עכ"ל.
3. עי' בהקדמת ספר"ש שמעתתא את ה' שהביא דברי חובת הלבבות ח"ל והוסף בו"ח, ומה יתעורר אדם מישראל כמה הוא חייב להשיב על השאלה הנכונה "מלפני בחכמה" ולא להסתפק בפשיטות אלא שהקדמותם כאשר שכלם האמיתי לא היו צריכים כ"כ עומקי הפלפול כאשר אנתנו מה היום ואפילו בימי אמואים אמרו אן כאצבע בקיאה לסברא, ומכ"ש"כ אן יתמי דיתמי כמה אנו צריכים זמן וזמנים להבין סברא אחת מקדמוניו ז"ל ולזה צריך פלפול רב.
4. עי' עוד בגר"א (אכן שלמה פ"ח ו') טוב לאדם שילמד מעט והחזיר חמיר וידע כל דבר על כוריו ממה שילמד קיבץ הרבה ואינו יודע הדין על כוריו, הוכיח כשם הח"ח דכל זה רק לענין לימודים הנגועים הלכה למעשה (עי' חזק חיים עת"ה עמו ק"ז במעשי למלך).
5. דכמה שנתון לידעת מסקנת הדין והתלכה עי' ברבינו יונה אבות פ"ד ה', ח"ל והולמד ע"מ לשרת ד"ל שרענו לפלפל בלימוד כדי לרצת אמתת הדברים יודענו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולחנות את עצמו על פי האמת.
6. שהיא אין לרובו כפי ומכ"ש"כ של התלמא בהקדמת ספר שלא יהיה עוסק רק בעיון כל היום כי אין סוף אף קצה הלבנת החזרה, וכבר כתב הסמ"ג בהקדמתו למנין המצוות ח"ל, שילמד כל ימיו ולא יוכל להשיג לדעת מצוה אחת כמאמרה כ"ע"ס מחמת אורך הנמי' ופלפולה מצוה אחת מפורטת והא חזק והחזרה החזרה שיהו מצוות חזרה מפורדים בפ"ן, ועי' עוד מ"ש"כ בעל חובת הלבבות כפי הדיקמות ספרי וז"ל, ודע כי בחו של כשר ודם הוא מדי חלש מלהשיג רב על כוריו ואין ביכולת הטבע האנושי להגיע לעומק המושג.

כדרכי לימוד לא נכונים לרייק יותר מדאי, וכזה שתי רעות חזא שלומדים מעט מזעיר, והרי החיוב הוא ללמוד כה"ת כמפורש בכמה מקומות וכו', באמת מפתירים גם כמה שלומדים כי משכים נגד יסודות אמתיים בתורה וחוקרים כדרך הגיון ומעמיק על שכל עצמו שיה ממש היפך התורה ומפסידים מאוד בכיולת הלימוד וטובה שרצוה לידע לעומק ההלכה ובאמת אין הדברים מתבררים אצלו כלל ורצוה להעמיק על שכלו המלא הקדמות מוטעות ותסרון ידיעה בתורה וברכי התורה עכ"ל, ועי' אגרות החו"א ח"א פ"ב, ח"ל יש להזהר מלהאריך בהסבלת סבלא ולעומת זה להאריך במי' כעיון הפשט וברור מקפנותו,

ד. מצוה לקנות דרכי הלומדות וההנהגה.

עי' מ"ש"כ הגר"א (אור ישראל סי' כ"ז) בענין מ"ע דושנתם וז"ל, יסוד המצוה הזאת כולל שני פרטים וכו', ב' הוא היכולת להתחכם בתורה לחדד השכל לשנון ולהיישירו שיכול לישא וליחן במלחמתה של תורה ולעקור הרים בפלפול וכו', והנה ככל אשר ידבה להתחכם ולהתעצם במקצועות האלו בכקיות וחריפות כן יכין וישכיל יותר בודיעת משפטי התורה הלכה למעשה לחדש דינים מרענו ולהכריע בין השיטות, וסוף התכלית הוא להגיע למעלה הנראית כבחיתת נעלה להורות הוראה לעצמו ולאחרים וכמו שאמרו שאם ישאלך אדם עכ"ל, ומעין זה כתב גם בספר דברי יהושע (מאמר ג' פ"ב) ע"ש בגר"ד מ"ע דושנתם וז"ל, הגדר השני בלימוד התורה הוא בעסקו בה להיישיר השכל ולשנון שיה יכול ללמוד ולרשת להבין ולהשיכל בתלמודו למירמי ולמפרק במיטבר ולפלפל לחישי בה חודשים או להבין היטב מה שלומד וכו', והלימוד הזה הוא להתייגע בתורה שיהיה יכול ללמוד ולרשת וכו', כי הוא מקיים וכו', מצות ושנתם וכו', כי כל המרבה ומעמיק בחלמנת התורה להיות יכול ללמוד ולהבין דרכה ומתחכם בה הוא מקיים מצות ת"ח באופן נעלה ואיתא מרש"א דושנתם עכ"ל.

והנני זה שיקנה דרכי הלימוד וההנהגה הוא תנאי מוכרח למי שרצוה לחדש בתורה דעי' מ"ש"כ הקצו"ח בהקדמתו, ח"ל ומ"ש כוונה הענין מאן דמשקר במילין ראדייתא וכו', היינו מאן דלא ידע אורחיה דאדייתא, אבל מאן דאית ליה ידיעה באורחיה ראדייתא דהיינו שדראה כמה פעמים שכונ אל רביו הראשונים ראיתו קשוח אוריייתא דילתון קשוח, לזה ראוי לחדש כפי שכלו וכו' עכ"ל, הרי שתנאי מוכרח לקנות אורחין דאדייתא לילך בנתיבותם של רבותינו הראשונים כדי שלא יהיה ח"ו בכלל משקר במילין דאדייתא, וכן המנהג בישיבות הדין מקדמת דנא לשים הדגש על ריבוי המור"ם בהלכה מתוך מלחמתה של תורה כדי להקנות לצעירים הדרך הנכונה בלימוד התורה, והעיקר שיהיה ברורים אמתיים, ומי שקנה מרגע זה אף שחסרים לו ענין חלקים גדולים בידעת התורה כבר כשם תלמיד חכם יצאנה.

ה. גם ע"י רבוי החזרה יצ"ל לתוספת בקמקת החכמה.

סוכה מ"ז ע"ב, כתיב אם שלמע תשמע, אם שמעו בישן תשמע בחדש, וסידר רש"י אם אתה מחזור על תלמודך ששמעת תשמע בחדש תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך ישנים, ואם יצנה לבבך להתחייב על מה שלמדת כבר מלחזרו שוב אין משמיעין אותך י"ז, ועי' עוד במהר"ש"א עירובין נ"ד ע"א על הא דאמרין הקם דני משלו לדר וכו', ח"ל שמתוך שמעוהו על לימוד חמיר מוצא בו טעם ודבר חידוש, ועי' עוד בספר משנ"י אהרן (פ"א עמו ס"ח) שכתב מכת זה שגם בחזרת הענין המאה ואחד מקיים גם דושנתם שיהו מתורדים בסוף ח"ל, אכן מזה ששיבחו חכמים את השונה פדקו מאה פעמים ואחר למדו שבם אחרי שנינו של מאה פעמים עוד אפשר להוסיף ביריעת והכרת הענינים שכותרה, דאל"ה אלא שהוספה אין כאן ואינו מקיים בלימוד זה את המצוה של ושנתם שיהו ד"ת מתורדים בפ"ן ואין בזה אלא גילוי לחקף האהב התורה הרי מצד חביבת התורה לכך אינו רשאי להזינת שאר חלקי התורה רהרי מתוירים ארם ללמוד כה"ת כולה, אלא ורש תולעת בלימוד הפעם הק"א להעמיק יותר בידעה והבנה ומקיים בזה ושנתם עכ"ל.

7. עי' לקמן תורתך שעשועי פ"ז עין רבוי הכמות מרעיל לאיכות, רבם וכישות הבקיות מהני לקניית דרכי' והכונה, ועי' עוד לקמן הערה 9.
8. עי' ספר סדר היום (מרבית מכיר) דף י"ג ע"ב בסדר הלימוד אחר התפלה ח"ל, וזה היה המנהג שנתנו לקבוע ישיבות לפלפל בהם סוגיות וברורים קשים ואנשי' שנראה כאבוד הזמן אחר שאין מוציאין ממנו לא דין ולא משפט ומפני הענין שאמרו כדי ללמוד ולהיישיר השכל כדי שידע להעמיק הענינים באשר יבואו לידו כדי שרצוה לאור משפט, ועי' בלבוש מורכי בהקדמתו ל"ק, רדעה אחת כיום יקבע ללמוד קצות עם חבר בגילוי שיש לו שכל ישר, ונ"כ מרן הנד"א שן שלי"ט"א מכתבים ומאמרים ח"א מ' מ"ז רבן יעשה עשה בשבוע עי"ש, ועי' עוד ספר מלא יוניץ (ערך הלכה) וז"ל, ועל זה אמרין חזי הקב"ה בפלפול דאדייתא ולכן ראוי לכל ת"ח שחותרו אומנותו שיהא לו עת קבוע כל יום ללמוד הלכה אחת בפלפול עצום כמו כפי וואם אין יוד משגת לפלפל בחכמה ללמוד ספרי רבותינו המפרשים המפלפלים בה עכ"ל.
9. עי' של"ה שבעות דף ל' ע"ב ענין החילוקים יהיו כטלים ומכונולים ומיתון שלא היו בעולם וכו', והנה יש כח פשוטים האומרים החילוק מחד, האומר כן ראוי לניזוף היא אם כן ובי אומרים לאדם חזא כרי שזוכה בחיך ק"י חטא גדול ונודא כזה ועוד שבעושה מחזור מה עושה בחיורו הלא אין היחוד אלא שמכלה ימיו בדבר הזה ומרוב סרה על תורה אמת, ועוד אין נעשו ד"ת ור"י וכל כעלי התם מתורדים רק ע"י לימוד תורה אמת ובקיות מפתחות ותמורה וחזורים תמיד וכו', והנה גם חידוד דהיינו לת"ח ברכים אמתיים וכו', ובפרט דקדוקי רש"י כי בכל דבור ודבור של רש"י יש בו מתרים ענינים מוסלמים כי חיבר החבור שלו כוונה.
10. עי' לבוש מרכי בהקדמה ל"ב שהחזיק ובקרושין מ"ט אמרין שתלמיד ששאלו אותו דבר הלכה מסכתת אחת אפילו מסכת כלה ויודע להשיב נקרא ת"ח, וצ"ל בברכות דף מ"ז אמרין שמי' בר חמא לא רצה לצרף לוימון אחר שלמד ספרא וספרי והלכתא בחי"בין אותו לע"ה יען שלא שימש ת"ח, הרי שזה למד מסכת אחת ונקרא ת"ח וזה למד כל השי"ס ונקרא ע"ה, ועי"ש בבבאור הדבר ח"ל, כי עי' הדבר הוא סבת הדבר ועי' זה ע"י הסברא מתהפך הדינים היוצאים מן הקצת אל הקצת וכו', ומשום זה אף מי שלמד כל השי"ס אם לא הורגל ברכי הסבות ע"ה נקרא אן מי אשר למד מסכת אחת וכה נשא ותן והורגל לקנות סבת הדברים ואם ישאלוה הלכה אחת יאמר כרינו זה יקרא ת"ח כי הוא ידע להתרגל להבין ולהורות וכל רב הלכה שישמענה ניתנתו ועד תכליתה יגיע עכ"ל.
11. מהא דאמרין שוב אין משפיעין אותו משמע שהוא גם ענין סגולה.